

Natalia Tomaszewska

Uniwersytet Wrocławski  
Wydział Nauk Społecznych  
e-mail: Tomaszewska.natalka@gmail.com  
tel. 660 936 036

## Koncepcje strategiczne NATO – perspektywa polityczna i militarna

---

**Streszczenie.** Od 1949 r. Pakt Północnoatlantycki (NATO) adaptuje się do nowych warunków, wyzwań nowoczesnego świata, w tym m.in. terroryzmu, cyberprzestępczości, piractwa, proliferacji broni masowego rażenia. Rozwiązania, które przyjmował, aby się im przeciwstawić, są przejawem rewolucji, jaka zaszła zarówno pod względem militarnym, jak i politycznym. W artykule skupiono się na koncepcjach strategicznych przyjmowanych przez Sojusz oraz aspektach politycznych, przede wszystkim relacji pomiędzy NATO a Rosją. Poruszono także kwestie związane z polityką zagraniczną i działaniami podejmowanymi przez Turcję i Niemcy jako istotne z punktu widzenia rozwoju działalności Paktu.

**Słowa kluczowe:** Pakt Północnoatlantycki, rewolucje militarne, strategie obronne, relacje NATO z Rosją, NATO a Turcja

### 1. Wstęp

NATO w momencie powstawania było specyficznym tworem. Nowo powstały pakt militarno-polityczny stanowił wraz z zapisami Traktatu waszyngtońskiego z 4 kwietnia 1949 r. nową jakość wśród organizacji międzynarodowych. Pierwotnym założeniem utworzenia Paktu była wspólna obrona i przeciwstawienie się zagrożeniom ówczesnego świata. Pakt z czasem zmieniał się i dostosowywał do dynamicznych warunków rywalizacji politycznej i militarnej w Europie i na świecie. W artykule omówione zostały polityczne aspekty funkcjonowania paktu

oraz ich militarne odzwierciedlenie w podejmowanych decyzjach politycznych. Niezbędna w prześledzeniu ewolucji strategii obronnych NATO jest perspektywa historyczna. Do 1989 r. bowiem decyzje podejmowane w ramach Sojuszu były uwarunkowane w dużej mierze stosunkami ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) oraz rywalizacją pomiędzy blokami nie tylko na terenie Europy będącej jednym z punktów stałych napięć, ale także w równej mierze na całym świecie, który stał się polem bitwy pomiędzy ideologiami, politykami i wojskowymi z dwóch przeciwstawnych obozów.

Po 1947 r. politykę obronną państw członkowskich w ogromnej mierze kształtował zimnowojenny ład międzynarodowy. NATO, będąc paktem militarnym, miało za zadanie odstraszać, ale i – podobnie jak obecnie – spełniać niezwykle istotną funkcję polityczną. Po upadku Związku Radzieckiego rozpoczęto rozważania o przyszłości Sojuszu, w tym także o kwestii jego rozwiązania. Zwyciężyło wówczas podejście reformatorskie, a w nim przygotowanie Sojuszu na nowe wyzwania, które miał przynieść nowoczesny pozimnowojenny świat.

Terroryzm, zagrożenia asymetryczne, cyberataki, piractwo – to tylko niektóre z nowych wyzwań, którym państwa i organizacje międzynarodowe musiały/muszą się przeciwstawić, wypracować strategię obrony i niwelowania zagrożeń. Pomimo ewolucji, jaką przeszło NATO, obecnie wydaje się znajdować w fazie znacznie bardziej niebezpiecznego kryzysu niż w latach 90. XX w. Stany Zjednoczone, jako główna siła Sojuszu, jego filar i gwarant, stały się jego największą słabością. Jako jedyne supermocarstwo po 1989 r. USA dopuściły do wielu zaniedbań politycznych, co powoduje problemy dla stabilności obecnego ładu międzynarodowego.

Autorka w artykule przedstawia zarówno historyczne, jak i współczesne aspekty charakteru politycznego Sojuszu celem wskazania ewolucji w tej sferze. Niemniej skupia się także na obecnych uwarunkowaniach politycznych i militarnych, które kształtują politykę państw członkowskich NATO i politykę samego Paktu oraz mają odzwierciedlenie w przyjmowanych strategiach i tworzonych dokumentach dotyczących bezpieczeństwa.

Współczesny charakter Sojuszu przeanalizowano pod względem nowoczesnych wyzwań i tego, jak wpływają na jego politykę i strategię obronne. Biorąc pod uwagę, że Pakt ten to „zbiór” 28 państw, których indywidualna polityka wpływa na całokształt relacji, koniecznym elementem jest również wskazanie implikacji pomiędzy działalnością krajów członkowskich a Sojuszem.

## 2. Geneza powstania NATO

II wojna światowa pozostawiła Europę zdewastowaną zarówno pod względem społecznym, jak i ekonomicznym. Kwestia ludobójstwa, ogromnych strat na polu

walki oraz powracających żołnierzy, często kalekich i niezdolnych do ponownej adaptacji w społeczeństwie, należały do najdotkliwszych konsekwencji wielkiej wojny. Ekonomicznie Stary Kontynent również nie był w stanie podnieść się z ruin. Przełamanie polityki izolacjonizmu USA po 1941 r. przejawiało się nie tylko w dołączeniu do koalicji antynazistowskiej, ale także w udzielaniu pomocy dla Europy już po pokonaniu III Rzeszy. Widmo zagrożenia ze strony dawnego sojusznika szybko zmieniło się w zimną wojnę pomiędzy blokami. Bezpośrednie sąsiedztwo bloku wschodniego na granicy RFN było tym dotkliwsze im większy stawał się strach przed ponowną konfrontacją na masową skalę. „Radziecka ekspansja spowodowała, że państwa Europy Zachodniej zmuszone zostały do szukania dróg i sposobów obrony wolności i swojego bezpieczeństwa” [Kaczmarek, Skowroński 1998: 13].

ZSRR, który zatrzymał się przed Europą Zachodnią na granicy Republiki Federalnej Niemiec, stanowił realne zagrożenie, zwłaszcza dla państw będących w poważnym kryzysie ekonomicznym. W obawie przed dalszym, tym razem ideologicznym, marszem komunizmu na Zachód Stany Zjednoczone po raz kolejny postanowiły wspomóc państwa, które zmagaly się z presją zewnętrzną lub wewnętrzną grup o antypaństwowym, a w zasadzie antykapitalistycznym charakterze. Wdrożenie pomocy dla Europy rozpoczęto w ramach tzw. doktryny Trumana i planu Marshalla. Oznaczało to ostateczne złamanie z zasadą izolacjonizmu Stanów Zjednoczonych i otwarcie nowej ery, w której Europa będzie opierać swoje bezpieczeństwo na transatlantyckich relacjach.

Europa musiała się zjednoczyć, przy czym głównym czynnikiem pierwszych inicjatyw okazał się strach, zwłaszcza przed Niemcami i ich ponowną agresją, ale także przed ZSRR. [Treaty of Alliance... 2013]. Traktat o sojuszu i wzajemnej pomocy podpisany w 1947 r. pomiędzy Wielką Brytanią i Francją był przyczynkiem do tworzenia wielu instytucji bezpieczeństwa europejskiego. Rok później podpisano Traktat brukselski, rozszerzony już zarówno ilościowo, jak i jakościowo, bowiem zawarły go oprócz Wielkiej Brytanii i Francji także państwa Beneluxu. Traktat ten podejmował nie tylko kwestie obronne wobec rosnącego zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego, ale także ekonomiczne i socjalne [Kaczmarek 1998: 25]. Zarówno Traktat z Dunkierki, jak i brukselski stanowiły pierwsze europejskie inicjatywy obronne. Choć miały charakter militarny, zakładały bowiem pomoc w razie agresji zbrojnej, to określały także pomoc niemilitarnymi środkami [Kaczmarek 1998: 16]. Kraje notariusze wspomnianych traktatów tworzyły koncepcje europejskiej współpracy, przy jednoczesnym rozważaniu wielkości zaangażowania amerykańskiego w Stary Kontynent. Entuzjizm, z jakim przyjęto wspomniane inicjatywy w USA i Kanadzie, doprowadził do podjęcia próby dalszego ich rozwoju.

Traktaty z Dunkierki i brukselski wraz z doktryną powstrzymywania Trumana i rezolucją Vandenbergera położyły podwaliny pod powstanie jednego z największych

i najprężniej działających paktów militarnych. 4 kwietnia 1949 r. w Waszyngtonie Stany Zjednoczone, Kanada, Wielka Brytania, Włochy, Portugalia, Islandia, Francja, Luksemburg, Holandia, Belgia, Dania i Norwegia podpisały pakt, tym samym tworząc Organizację Paktu Północnoatlantyckiego [Vademecum NATO 1999: 26]. „NATO miało dać gwarancje bezpieczeństwa krajom członkowskim na wypadek agresji militarnej ze strony ZSRR i państw komunistycznych oraz działać odstraszająco wobec wszelkich planów napaści zbrojnej na Europę Zachodnią. Nowy Sojusz miał również wesprzeć wysiłki tworzących go rządów, podejmowane dla stworzenia społecznego ładu, wolnego od totalitaryzmu oraz respektującego prawa i wolności człowieka” [Kupiecki 2016: 14].

Powstanie organizacji, która będzie w stanie zapewnić bezpieczeństwo zbiorowe, pomagać swoim członkom w zmaganiu się z ekonomicznymi i politycznymi zagrożeniami, stało się koniecznością. Traktat waszyngtoński stanowił podstawę działań operacyjnych Sojuszu, odwołując się do art. 51 Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych. W podpisanym w kwietniu 1949 r. dokumencie zawarto kluczowe dla utworzenia NATO zapisy. Artykuły 3 i 5 stanowią dwa najważniejsze zapisy. Pierwszy mówi o rozwijaniu i tworzeniu indywidualnej zdolności do odparcia zbrojnej napaści, drugi zaś o kolektywnej obronie w razie napaści na któregoś z członków [Binkowski i in. 2004: 14]. Traktat zakładał osiągnięcie zbieżnych dla państw członkowskich celów nie tylko wspólnym wysiłkiem militarnym, ale także politycznym i gospodarczym. Polityka obronna Sojuszu oparta została na dwóch fundamentach: siłach konwencjonalnych i ich dużej obecności w Europie oraz potencjale nuklearnym, który znacząco wpływał na zdolność odstraszania ewentualnego przeciwnika. Groźba wojny nuklearnej stanowiła dla wielu przywódców politycznych wystarczający powód do nierozpoczynania wojny, stanowiła także wystarczający powód do kontynuowania zwiększania swojego potencjału i napędzania wyścigu zbrojeń.

NATO wydaje się jednym z przejawów rewolucji militarnej w XX w. Nowa organizacja powstająca na arenie międzynarodowej była przejawem nowego sposobu myślenia o bezpieczeństwie, pojmując je w kategoriach kolektywnych. NATO stanowiło nową jakość mającą zrewolucjonizować dotychczasowy system bezpieczeństwa, stanowiło także nowy etap, będąc pierwszą tak elastyczną i potrafiącą się adaptować do zmiennych warunków środowiska międzynarodowego organizacją, co zauważalne jest obecnie z ponad 20-letniej perspektywy, od czasu zakończenia zimnej wojny. Niemniej można również spojrzeć na ten Sojusz, jako na ewolucyjny ciąg określonych wydarzeń: tragicznych doświadczeń konfliktu międzynarodowego, zrozumienia konieczności utworzenia sprawnych i efektywnych paktów pomiędzy państwami połączonymi nie tylko ideologicznymi podobieństwami, ale przede wszystkim świadomością o konieczności modernizacji istniejących rozwiązań.

### 3. Strategie obronne Paktu Północnoatlantyckiego

„Ewolucja NATO, jego struktury i koncepcji strategicznej, była ściśle związana ze zmianami warunków bezpieczeństwa światowego i europejskiego. Pierwsze sformułowanie sojuszniczej strategii znalazło się w dokumencie zatytułowanym *Strategiczna koncepcja obrony obszaru północnoatlantyckiego*, który został przyjęty w 1950 r. Koncepcja ta zakładała prowadzenie operacji na wielką skalę w obronie terytorium Sojuszu” [Koziej 2008: 5]. Dokument dość ścisły w swych zapisach po raz kolejny za Traktatem waszyngtońskim porusza dwie najważniejsze dla Paktu kwestie. Zobowiązuje członków do rozwijania własnego potencjału obronnego oraz do rozwijania go zgodnie z natowskimi wytycznymi, a także do przestrzegania kluczowych zasad obronnych, w tym wzajemnej pomocy i wynikającej z art. 3 Traktatu waszyngtońskiego samoobrony. Strategia ta, choć krótka i niewprowadzająca niczego nowego, stanowiła o charakterze Sojuszu. Miała to być przede wszystkim organizacja obronna. Zakładano głównie, choć nie zawsze, atak wtórny wobec wroga. Dodatkowo NATO w założeniach miało pomóc w rozwijaniu potencjału obronnego członków oraz realizować równomierność i racjonalizację wkładu owych członków w tworzenie nowego systemu bezpieczeństwa na świecie, funkcjonującego w niezwykle specyficznych warunkach nacechowanego niepewnością ładu zimnowojennego.

We wrześniu 1950 r. NATO przyjęło kolejną strategię obronną nazywaną strategią wysuniętych rubieży [Kaczmarek 1998: 51]. Strategia ta przewidywała tworzenie rozległej sieci baz wojskowych na terenach, gdzie spotykały się granice dwóch bloków. Miało to pozwolić na szybką reakcję wojsk NATO. Koncepcja ta zakładała prymat geostrategicznego podejścia, najważniejsze bowiem stało się znaczenie danego terytorium pod względem geograficznym oraz znaczenie tego położenia w kontekście politycznym i militarnym. Dodatkowo zakładano prowadzenie działań wojennych na obszarze Europy Środkowej, koncentrując je na terytorium wroga, aby zminimalizować stary własne.

W 1951 r. Rada Północnoatlantycka zatwierdziła podwaliny pod nową koncepcję strategiczną nazwaną strategią tarczy i miecza [Kaczmarek 1998: 49]. Proces rozbudowy sił lądowych, w tym w szczególności europejskich sił Sojuszu, miał ustanowić tarczę powstrzymującą wroga przed ewentualnym atakiem. Miecz natomiast miały tworzyć siły strategicznego lotnictwa bombowego dysponującego środkami przenoszenia bomb jądrowych na znaczne odległości. Koncepcja ta zakładała współpracę między siłami konwencjonalnymi a niekonwencjonalnymi – nuklearnymi, zakładała także znaczną przewagę państw Sojuszu, w tym przede wszystkim USA, pod względem liczby posiadanych głowic atomowych. Co więcej, strategia ta była skrajnie nieelastyczna, nie zawierała gotowych planów na wypadek

konfliktów regionalnych lub lokalnych, w których użycie broni atomowej było wysoce nierentowne.

W 1953 r. ważną rolę zaczęła także odgrywać strategia odpychania komunizmu/odstraszania, stworzona na podstawie doktryny Eisenhowera – doktryny wyzwolenia [Zarychta 2014: 41]. Opierała się ona w swych założeniach głównie na doktrynie Trumana. Powstała z powodu zauważalnej nieelastyczności strategii tarczy i miecza oraz z powodu wzrostu potencjału atomowego ZSRR, który sprawił tym samym, że kwestia przewagi sił nuklearnych NATO stała się nieaktualna.

Kolejna strategia została zaadaptowana na bazie zmian w amerykańskiej polityce nuklearnej, według której broń nuklearna miała być stosowana na równi z inną, konwencjonalną bronią. NATO podobną strategię przyjęło dopiero 1957 r. Powstała w ten sposób strategia zmasowanego odwetu zakładała, że w razie ataku ZSRR lub Układu Warszawskiego na któregokolwiek z członków NATO, broń atomowa zostanie użyta na dużą skalę. Plany wojskowe dotyczące tej strategii zawierały taktykę ataków na najważniejsze centra dowodzenia, ośrodki wojskowe i gospodarcze państw bloku wschodniego. Koncepcja zmasowanego odwetu oznaczała równoczesny atak i obronę strategicznych terytoriów, aby nie utracić zdolności dowodzenia i rządzenia. Istniała możliwość użycia niekonwencjonalnej broni na samym początku konfliktu, uprzedzając możliwość jego eskalacji, jednakże atak wszystkimi siłami miał nastąpić tylko i wyłącznie w razie uprzedniego ataku bloku wschodniego.

„W latach sześćdziesiątych, gdy nastąpiło większe zróżnicowanie zagrożeń i gdy wzrósł potencjał konwencjonalny NATO, przyjęto strategię elastycznego reagowania” [Koziej 2008: 5]. Została ona przyjęta w 1967 r., stanowiła odejście od stosowanej do tej pory zasady prymatu potencjału nuklearnego, a skupiła się na równouprawnieniu jej z siłą uderzenia wojskami konwencjonalnymi, w tym także stanowiła przewartościowanie doktryny tarczy i miecza. W tej doktrynie mieczem miały być siły konwencjonalne używane w przypadku każdego konfliktu. W zależności od stopnia zaawansowania prowadzonych działań zbrojnych użycie sił nuklearnych było zakładane jako taktyczne wsparcie wojsk, a w przypadku dalszej eskalacji broń atomowa miała zadać wrogowi ostateczny cios, stanowiąc o wygranej Paktu Północnoatlantyckiego i doszczętnym rozbiciu wroga.

Zgodnie z teorią Paula C. Robertsa strategie obronne NATO oraz sam Sojusz niewątpliwie można uznać za RMA (*revolution in military affairs*). Każde z nich bowiem stanowiło jakościową zmianę w strategii i taktyce militarnej. Utworzenie Sojuszu, który stanowił przełom nie tylko w kwestii organizacji międzynarodowych, ale także w kwestii pojmowania bezpieczeństwa, ładu międzynarodowego i doktryny wojennej oznaczał ogromny postęp. Obydwa rozważane zjawiska doprowadziły do zmian politycznych, utrwalenia demokratycznych standardów w państwach bloku zachodniego, ale także do rozwoju przemysłu zbrojeniowego

i nowych technologii wojskowych czy nawet do upadku ZSRR. Nie można jednak dopuścić do zbyt daleko idącego uproszczenia w postaci zminimalizowania znaczenia innych czynników, jak np. rola Związku Radzieckiego, kwestie ekonomiczne, ruchy opozycje w krajach bloku wschodniego i wiele innych elementów o doniosłym znaczeniu dla zmian, jakie zachodziły po 1945 r. aż do lat 90. XX w.

Utworzenie nowego systemu bezpieczeństwa zbiorowego, którego stałym gwarantem od 1949 r. aż do dziś były i są Stany Zjednoczone, okazało się kluczowe dla przetrwania Europy Zachodniej. Innym, rewolucyjnym według autora, aspektem był system zarządzania organizacją, utrzymanie symbiozy struktur politycznych i wojskowych, z prymatem zwierzchności cywilnej, a także model tych właśnie struktur.

Z drugiej jednak strony istnieje wiele przesłanek, zgodnie z którymi możemy traktować same strategie obronne oraz Pakt Północnoatlantycki jako wynik postępujących w czasie zjawisk i decyzji, a więc proces ewolucyjny.

#### 4. NATO po roku 1989

Rozpad dwubiegunowego świata spowodował konieczność wdrożenia nowych strategii dla Sojuszu, przewartościowania jego polityki obronnej, ale także zmian w polityce państw członkowskich. Spór o kierunek rozwoju był oczywisty. Brak podstawowego zagrożenia – wroga, który stanowiłby żywotne zagrożenie dla Europy i USA, sprawił, że pojawiało się często sprzeczne rozumienie nowych priorytetów Sojuszu. Jednakże rozpad ZSRR nie oznaczał braku aktualności potrzeby obrony *sensu largo* czy odstraszania potencjalnego wroga, którego jednak na nowo trzeba było zdefiniować. Pojawiły się nowe zagrożenia, do których Sojusz musiał dostosować swoją strategię działania.

„Istotą pozimnowojennej strategii NATO miały stać się działania, które służyłyby przystosowaniu Paktu jako czynnika strategicznej równowagi w Europie do nowych warunków funkcjonowania oraz pozyskaniu poparcia rządów i społeczeństw państw członkowskich dla odnowionej misji organizacji” [Kupiecki 2016: 78]. Misję tę zaprezentowano m.in. na szczycie w Rzymie w 1991 r., gdzie przyjęto Koncepcję Strategiczną, która po raz pierwszy w części była jawna. Dostęp do strategicznych zapisów Sojuszu miał spowodować jego większą transparentność oraz zwiększyć świadomość o jego celach i zadaniach. Strategia rzymska odnosiła się także do niezwykle istotnych wydarzeń, jakie miały w tym czasie miejsce, wskazując na istnienie w nich pierwiastka zagrożenia. Nowe demokracje byłego bloku wschodniego, budujące swą państwowość od nowa, stanowić mogły destabilizujący element na kontynencie europejskim, ze względu na trudności w przewidzeniu kierunku transformacji ustrojowej i gospodarczej. Strategia ta

podkreślała konieczność zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa, opierając się na znaczeniu demokracji i pokojowego rozwiązywania sporów, ale także zachowania strategicznej równowagi w Europie. W strategii rzymskiej nawiązywano do reform w państwach członkowskich nie tylko w celu dostosowania się do standardów Sojuszu, ale także wskazania odpowiedniej politycznej drogi, w tym np. większej otwartości i gotowości realizowania założeń współpracy, stabilizacji i dialogu w kwestii bezpieczeństwa międzynarodowego [The Alliance's New Strategic... 2010]. Strategia przyjęta w 1991 r. stanowiła swoisty drogowskaz dla NATO na następne lata, wskazywała wiele kierunków i aspektów rozwoju, które w następnych dokumentach będą kontynuowane i rozszerzane.

Główne założenia przyjmowane podczas szczytów NATO między rokiem 1994 a 1997 zawiera tabela 1. Realizowały one pod wieloma względami dążenie Sojuszu do stworzenia bezpieczeństwa kooperatywnego na podstawie sieci partnerstw, a więc trwałego wiązania państw i organizacji z NATO. Międzynarodowa współpraca wpływać miała na wzrost stabilności i poczucia bezpieczeństwa oraz na rozszerzenie wartości uznawanych przez Sojusz.

Kolejnym krokiem na drodze rozwoju Sojuszu okazała się współpraca z Europą Środkową i Wschodnią urzeczywistniona m.in. w 1999 r. przyjęciem Polski, Węgier i Czech w struktury Paktu. Podjęto także działania mające na celu zwiększenie profesjonalizacji sił zbrojnych, a więc odstępianie od podejścia ilościowego na rzecz jakościowego. Dodatkowo w odpowiedzi na nowoczesne wyzwania istotna stała się nie tylko zdolność do szybkiego i elastycznego reagowania, ale także umiędzynarodowienie struktur wojskowych NATO. Niewątpliwym osiągnięciem NATO był wkład w ujednoczenie procedur i standardów, co przejawiało się m.in. w zakresie zarządzania i planowania oraz niezwykle istotnej i poruszanej wcześniej zdolności współdziałania wielonarodowych struktur oraz reformie struktur dowodzenia wojskowego.

W Koncepcji strategicznej NATO przyjętej w Waszyngtonie w 1999 r. podkreślono ponownie kwestie utrzymania bezpieczeństwa, konsultacji, odstraszania i kolektywnej obrony, wprowadzono także zapisy związane z zarządzaniem kryzysowym oraz partnerstwem [The Alliance's Strategic... 2009]. Cel główny pozostał ten sam: stabilność, wolność i bezpieczeństwo na obszarze euroatlantyckim, wskazano jednakże nowe drogi ochrony i utrzymania powyższych celów. Konflikt w byłej Jugosławii wykazał, jak istotne w obecnym świecie jest reagowanie kryzysowe, także poza terytorium państw członkowskich. Stworzenie możliwości zapobiegania sytuacjom kryzysowym, a w razie ich wystąpienia – efektywnej odpowiedzi stanowić będzie dla Sojuszu jeden z filarów dalszej działalności. Konsultacje i partnerstwo doskonale wpisywały się w aspekty utrzymania pokoju i stabilności, promowanie współpracy i pokojowego sposobu rozwiązywania sporów pomiędzy Paktem a jego otoczeniem miało doprowadzić do wzrostu wzajemnej



Tabela 1. Główne założenia szczytów NATO 1994 i 1997

Miejsce	Główne założenia
Bruksela 1994	<ul style="list-style-type: none"> <li>– wdrożenie koncepcji Partnerstwa dla Pokoju jako forum współpracy politycznej i wojskowej,</li> <li>– wskazanie na istotność europejskiego filaru budowy bezpieczeństwa poprzez wyrażenie wsparcia dla European Security and Defence Identity,</li> <li>– prowadzenie misji zagranicznych przez Sojusz z ramienia Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych.</li> </ul>
Paryż 1997	<ul style="list-style-type: none"> <li>– szczyt państw NATO z udziałem Federacji Rosyjskiej, na którym podpisano „Akt stanowiący o podstawach wzajemnych stosunkach współpracy i bezpieczeństwa”,</li> <li>– utworzenie Stałej Wspólnej Rady NATO – Rosja (zastąpionej na szczycie w Rzymie w 2002 r. Radą NATO – Rosja),</li> <li>– podkreślono, jak istotne są pokojowe relacje, w tym oparte na konsultacjach i współpracy, przede wszystkim w zakresie przeciwdziałania konfliktom, zapobiegania proliferacji broni masowego rażenia (BMR) oraz respektowania suwerenności państw.</li> </ul>
Madryt 1997	<ul style="list-style-type: none"> <li>– wzmocnienie przedsięwzięć partnerskich: Partnerstwo dla Pokoju, Dialog Śródziemnomorski,</li> <li>– prowadzenie misji stabilizacyjnej na terenie byłej Jugosławii – SFOR – w celu kontrolowania i wdrażania porozumień pokojowych z Dayton.</li> </ul>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Declaration of the Heads... 2010; Summary Founding Act... 2008; Zarycha 2014: 82 i n.

świadomości i otwartości, a w konsekwencji sprawić, że wzrośnie transparentność i bezpieczeństwo środowiska międzynarodowego.

Dotychczasowe pojmowanie bezpieczeństwa przez Sojusz zburzył atak terrorystyczny na World Trade Center w 2001 r. Ukazał on siłę działań asymetrycznych i istotę nowego wyzwania, które na dziesiątki lat zdominowało koncepcje strategiczne niemalże wszystkich państw na świecie i organizacji międzynarodowych. Stabilność ówczesnego ładu również została zachwiana, ukazując potęgę militarną, polityczną i ekonomiczną, jaką były Stany Zjednoczone bezradną wobec grupy terrorystów. W dokumentach, które przyjmował Sojusz w następnych latach po tym ataku, dominuje przeciwdziałanie terroryzmowi i cyberatakowi oraz zwiększenie obecności w misjach w Afganistanie i Iraku, które były pokłosiem odpowiedzi USA na atak Al-Kaidy. Wielu badaczy problematyki bezpieczeństwa, m.in. Roman Kuźniar [2010], Robert Kupiecki [2016: 85] czy Adrian Zdrada [2004], uważa, że od momentu ogłoszenia globalnej wojny z terroryzmem NATO stało się narzędziem polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych.

Od szczytu w Pradze w 2002 r. aż do szczytu w Waszyngtonie w 2009 r. wśród głównych rezultatów możemy odnaleźć podobny zestaw założeń: kontynuowania polityki „otwartych drzwi”, choć nie dla wszystkich państw, jak wykazał

szczyt w Bukareszcie w 2008 r.; konieczność dalszych reform struktur dowództw wojskowych; utworzenie NATO Response Force w 2002 r. czy przyjęcie Individual Partnership Action Plans na rzecz efektywniejszego wykorzystywania wszystkich mechanizmów współpracy z państwami starającymi się o członkostwo w Sojuszu. Na każdym szczycie, w Pradze (2002), Stambule (2004), Rydze (2006), Bukareszcie (2008) czy Strasburgu (2009), kwestie wzmocnienia misji International Security Assistance Force w Afganistanie czy pomocy w wyposażeniu, finansowej oraz szkoleniowej dla Iraku zajmowały jedno z kluczowych miejsc. Od 2006 r. w dokumentach NATO zaobserwować można wzmożone zainteresowanie kwestiami bezpieczeństwa energetycznego Sojuszu, w tym dywersyfikacji surowców, problemami z ich dostawami czy nieodnawialności źródeł surowców.

W 2010 r. na szczycie w Lizbonie przyjęto nową koncepcję strategiczną, która zastąpiła przyjętą w Waszyngtonie w 1999 r. Poruszono w niej wiele istotnych kwestii, nie tylko z punktu widzenia Sojuszu, ale i bezpieczeństwa międzynarodowego. Oparto ją na trzech filarach, do których należą obrona zbiorowa, zarządzanie kryzysowe i bezpieczeństwo kooperatywne [Polska inicjuje zmiany... 2015]. Podkreślono, że najważniejsze nadal pozostaje wynikające z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego zobowiązanie do wspólnej obrony państw członkowskich, podobnie jak możliwość oddziaływania poza granicami Sojuszu, także w ramach zarządzania kryzysowego. Bezpieczeństwo ma być utrzymywane za pomocą złożonych instrumentów politycznych i militarnych, w tym m.in. partnerstw z innymi państwami czy organizacjami, a więc na współpracy opartej na zaufaniu i jawności. Strategia ta została oparta na raporcie opracowanym przez grupę ekspertów powołaną w 2009 r. pod przewodnictwem Madeleine Albright. Opracowano kierunki realizacji nowej strategii NATO, wśród których oprócz tych poruszanych w każdym istotnym dokumencie natowskim, jak zbiorowa obrona, „otwarte drzwi” oraz konsultacje i partnerstwo, wymieniono:

– **ochronę przed niekonwencjonalnymi zagrożeniami** – w tym przed BMR, terroryzmem, cyberatakami, piractwem morskim itp. Nie muszą one być wymienione bezpośrednio w państwo członkowskie, jednakże nawet atak tego typu na kraj lub organizację partnerską może znacznie wpłynąć na bezpieczeństwo Sojuszu,

– z powyższego wynikającą **konieczność stworzenia wytycznych dla operacji Sojuszu poza terytorium traktatowym**,

– **misję w Afganistanie** – jest największą, jakiej dotychczas podjął się Sojusz. Stanowi niezwykle istotne źródło wiedzy różnego rodzaju, m.in. na temat kwestii zdolności do zarządzania kryzysowego czy budowy i utrzymania pokoju na terenach niestabilnych. Doprowadziła także do zwiększenia zdolności operacyjnych wojsk sojuszniczych. Zwrócono uwagę na aspekty współpracy cywilno-wojskowej w sferze rozwiązywania kryzysów,

– **stosunki NATO – Rosja**. Rosja jest niezwykle istotnym partnerem dla Paktu Północnoatlantyckiego, co więcej, stanowi klucz do stabilności na obszarze euroatlantyckim, dlatego odpowiednie relacje z tym państwem są tak istotne,

– **reformy wojskowe**. NATO, jako organizacja polityczno-militarna, nawet w obliczu przejścia kontroli nad sojuszem przez polityków stanowi wartość ze względu na swoje możliwości militarne, przede wszystkim w kwestii obrony terytorium sojuszniczego, ale także działalności poza terytorium traktatowym oraz pełnej gotowości na odpowiedź wobec nowych i nieprzewidywalnych wyzwań,

– **obronę przeciwrakietową**. Stworzenie systemu obrony Sojuszu przed potencjalnymi atakami rakietowymi,

– **skuteczne działania ochronne przed atakami cybernetycznymi**. „Obejmą one ochronę własnych systemów komunikacji i dowodzenia, udzielanie sojusznikom pomocy w zapobieganiu atakom i usuwaniu ich skutków oraz rozwijanie zdolności do obrony przed atakami cybernetycznymi, tak aby zapewnić ich skuteczne wykrywanie i odstraszanie” [Rotfeld 2010: 39],

– **reformy wewnątrz Sojuszu** – zarówno w sferze kompetencji poszczególnych organów, np. Sekretarz Generalny, jak i administracyjnej. Poprawa wydajności i efektywności oraz ograniczania wydatków na obronność, zmniejszenie kosztów działalności NATO [Rotfeld 2010: 34-40].

Powyższe kierunki stanowią kamienie milowe dla polityki strategicznej Sojuszu, wciąż bowiem przypominają o swojej aktualności, zwłaszcza w kontekście relacji na linii NATO – Rosja. Powstały po 1989 r. nowy obraz świata oraz cele, jakie Sojusz obrał za kluczowe, sprzyjały współpracy, choć tylko jednokierunkowej, z Federacją Rosyjską. Pakt podejmował wiele przedsięwzięć celem unormowania stosunków z tym państwem oraz wciągnięcia go w międzynarodowy system bezpieczeństwa. Działania te, jak pokazał rok 2008 i 2014, były skazane na porażkę. Wynikiem wydarzeń na Ukrainie wywołanych przez Rosję był Szczyt w Newport we wrześniu 2014 r. Niemożliwy już do zbagatelizowania wzrost agresywności Federacji Rosyjskiej zmusił państwa Sojuszu do wypracowania odpowiedzi na wojnę na Ukrainie i rosnącego zagrożenia dla wschodnich rubieży Paktu, w tym przede wszystkim państw bałtyckich, Polski i Rumunii.

Szczyt przywódców państw członkowskich Sojuszu w Walii po raz pierwszy podjął decyzję o tak istotnym wsparciu wschodniej granicy NATO. Podniesienie gotowości Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego czy Wielonarodowego Korpusu Południowo-Wschodniego umożliwiające prowadzenie operacji obronnych na terenie wschodniej flanki, utworzenie w Polsce, na Węgrzech i Słowacji kwater NATO Force Integration Units (NFIUs), rozbudowanie infrastruktury, większa obecność na lądzie, morzu i w powietrzu, stałe ćwiczenia wojsk w celu usprawnienia reagowania kryzysowego i kolektywnej obrony, ustanowienie stałej obecności wojsk NATO [Polska inicjuje zmiany... 2015], to wszystko ma się przyczynić

do zwiększenia bezpieczeństwa Sojuszu. W przeciwieństwie do zarzutów Rosji działania te mają charakter obronny. Przede wszystkim mają ukazać podtrzymanie zapewnień sojuszniczych i zdolności do kolektywnej obrony, tym samym sprawiając, że NATO pozostanie wiarygodnym podmiotem na arenie międzynarodowej.

Szczyt w Warszawie we wrześniu 2016 r. według wielu polityków, m.in. Baracka Obamy, Andrzeja Dudy, Antoniego Macierewicza, ale też badaczy, np. Sławomira Dębskiego, stanowił potwierdzenie jedności NATO w kwestiach obronnych. „Przedstawiciele państw należących do Sojuszu Północnoatlantyckiego podkreślali, że decyzje podjęte na warszawskim szczycie NATO są odpowiedzią na agresywną politykę Rosji oraz zagrożenia, jakie dla globalnego bezpieczeństwa niesie konflikt na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej” [Pierwszy dzień szczytu... 2016]. Podjęto kluczowe decyzje w kwestii obrony wschodniej flanki, w tym wprowadzenie do Polski, Estonii, na Łotwę i Litwę grup bojowych, każda w sile batalionu, nad którymi dowództwo obejmą kolejno: Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Kanada i Niemcy. NATO dało także wyraźną odpowiedź w kwestii kryzysu migracyjnego, wspólna koordynacja działań z Unią Europejską oraz rozpoczęcie walki z migracją na Morzu Śródziemnym w ramach misji Sea Guardian. Konieczność współpracy państw natowskich podkreślano także w odniesieniu do kwestii zagrożenia wojną hybrydową, cyberatakami, obrony przeciwrakietowej czy walki z Daesh [10 najważniejszych decyzji...]. Walka z tzw. Państwem Islamskim (Islamic State in Iraq and the Levant – ISIL lub Islamic State of Iraq and Syria – ISIS) jest według NATO zagrożeniem nie tylko dla sojuszników w basenie Morza Śródziemnego, ale i dla bezpieczeństwa międzynarodowego, dlatego tak istotne jest pokonanie skrajnych radykałów sunnickich. Ponadto podjęto decyzję o przedłużeniu misji Resolute Support w Afganistanie, dodatkowo przekazując dla tamtejszych władz pomoc finansową. Polska wobec ogromnego zagrożenia w południowym sąsiedztwie Sojuszu nie pozostaje obojętna, biorąc udział w operacji Inherent Resolve [zob. Combined Joint Task... 2016; United Nation Security Council 2014; Polskie kontyngenty wesprą... 2016; Polskie F-16 nad Syrią... 2016] czy Air Policing polegającej na współpracy z Rumunią i Bułgarią w celu ochronny ich przestrzeni powietrznej.

## 5. Rosja a NATO

Partnerstwo z Rosją od rozpadu ZSRR było dla Sojuszu niezwykle istotne z kilku kluczowych powodów. W latach 90. XX w. to przede wszystkim kwestia jej stabilności, wpływu na Europę i separatyzmów w jej wnętrzu, głównie na Kaukazie Północnym. Z kolei XXI w. to kwestia jej udziału w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. Pod koniec 1999 r. nowy prezydent Rosji Władimir Putin

przedstawił strategię dla rozwoju do 2010 r. Zawierała ona program społeczno-ekonomiczny, z którego wynikała konieczność wzrostu gospodarczego. Głównym celem polityki prowadzonej przez nowego prezydenta była odbudowa i umocnienie pozycji Rosji wśród krajów mających wpływy na losy świata, dlatego też reformował on nie tylko gospodarkę, politykę społeczną, ale przede wszystkim siły zbrojne. Od lat widać, jak znaczne wydatki na zbrojenia przeznacza Rosja. Kiedy Europa korzystała z dywidendy pokoju, przeznaczając środki finansowe na inne cele, Rosja stała podnosiła poziom przeznaczanych pieniędzy na armię [zob. Rosja zwiększa wydatki... 2010; Wilk 2014; Bednarzak 2014; Domańska 2015], nie tylko modernizując uzbrojenie, ale także organizując ciągłe, długotrwałe i szeroko zakrojone ćwiczenia.

Federacji zdecydowanie nie odpowiadało rozszerzenie NATO na wschód, traktowała to bowiem jako jawną ingerencję w jej interesy. Państwa niegdyś należące do bloku sowieckiego uważała za swój naturalny teren wpływów, pojawianie się nowego podmiotu chcącego zagospodarować tę przestrzeń w sposób oczywisty godziło w dążącą do odbudowania swojej siły Rosję. O ile zmiany koncepcji strategicznych Sojuszu były ogromne i nie traktowano już Rosji jako zagrożenia – jak niegdyś ZSRR, o tyle Rosja nigdy nie przestała traktować Paktu jako wrogiego ugrupowania.

„Wojna z Gruzją, świadome zaostwienie stosunków z USA czy walka o kontrolę nad dostawami węglowodorów do Europy służą realizacji nadrzędnego celu: radykalnej zmiany geopolitycznego układu sił na Starym Kontynencie poprzez położenie kresu dominacji Stanów Zjednoczonych. Kreml wraca do znanej za rządów Michaiła Gorbaczowa idei «wspólnego europejskiego domu», która w rzeczywistości oznacza zdominowanie Europy przez Rosję po wypchnięciu z kontynentu USA i rozbiciu NATO oraz UE” [Kuczyński 2009: 155]. W rzeczywistości Rosja próbuje powrócić do koncepcji realizowanej po wojnach Napoleońskich – europejskiego „koncertu mocarstw”, w którym Kreml mógłby odgrywać główną rolę, doprowadzając do swojej dominacji, tym razem nad całą Europą. Rosja konsekwentnie realizuje to dążenie poprzez kluczowe w jej polityce założenia, które można sprawdzić do kilku punktów:

1. Wypchnięcie Stanów Zjednoczonych z Europy, osłabienie ich wpływów na losy państw europejskich, podważenie pozycji USA, promowanie koncepcji wielobiegunowości międzynarodowego ładu i systemu bezpieczeństwa.

2. Osłabienie pozycji Wielkiej Brytanii, która jest kluczowym dla USA i NATO sojusznikiem w Europie.

3. Osłabienie pozycji krajów Europy Środkowo-Wschodniej, wyrażających chęć ścisłej współpracy z USA.

4. Powstrzymanie ekspansji zachodnich organizacji i wartości na tereny dawnego bloku sowieckiego.

5. Pogłębienie europejskiego uzależnienia od surowców energetycznych eksportowanych z Rosji.

6. Przeciągnięcia niektórych członków NATO i UE do roli agentów rosyjskich w strukturach euroatlantyckich.

7. „Niedopuszczenie do powstania rzeczywistej wspólnoty europejskiej o spójnych interesach i realizowanej polityce” [Kuczyński 2009: 156].

Wszystkie te założenia znajdują swój wyraz w koncepcji polityki zagranicznej z 2008 r. przedstawionej przez Dmitrija Miedwiediewa, który w pełni kontynuował strategię Putina. Prezentuje w niej wielowektorowość rosyjskiej polityki zagranicznej, skupia się na wielu obszarach. Szeroko zakrojona polityka Federacji jest wynikiem oceny pozycji w stosunkach międzynarodowych i panującego układu sił. Ocena ta niewątpliwie jest dla Rosji niewystarczająca i będzie ona dążyć do jej zmiany, priorytetem jest więc utworzenie takiego systemu, z którego kraj ten będzie mógł maksymalnie czerpać i który będzie mu przychylny. Wizja takiego systemu zamyka się w przyjęciu warunków: „uznanie przez Zachód rosyjskiej «specyfiki» w sferze wartości i rezygnacja z prób wpływania na kierunek wewnętrznego rozwoju Rosji, koordynacja działań w sferze bezpieczeństwa na zasadzie «koncertu mocarstw» (Federacja Rosyjska, USA, UE); otwarcie UE na rosyjską penetrację ekonomiczną i społeczną (wizy); faktyczna neutralizacja zachodnich struktur sojuszniczych (NATO); poszanowanie rosyjskiej strefy wpływów na obszarze WNP” [Rodkiewicz 2013]. Relacje z NATO są dla Rosji znacznie mniej istotne niż realizowanie swoich kluczowych celów w polityce zagranicznej, które Rosja prowadzi przez stosunki bilateralne z poszczególnymi państwami, a nie z całymi organizacjami, rozbijając ich jedność.

## **6. Wewnętrzne problemy NATO – polityka Niemiec i Turcji a Sojusz**

Pakt Północnoatlantycki jest zbiorem 28 państw, z których każde ma własną wizję swojej roli w systemie międzynarodowym. Każde z nich kieruje się własnymi interesami, do których, przynajmniej w większości, należy silny Sojusz i możliwości zapewnienia przez niego obrony. Jak każda organizacja, tak i NATO musi zmierzyć się z faktem, że niektórzy jego członkowie zdecydowali się na prowadzenie polityki, która być może nie wprost, ale prowadzi do osłabienia Sojuszu, a w konsekwencji nawet do zminimalizowania jego znaczenia. Państwami, których polityka negatywnie oddziałuje na sprawy wewnętrzne Paktu, są przede wszystkim Niemcy i Turcja. W poniższym rozdziale w syntetycznym skrócie przedstawione zostały wydarzenia ostatnich miesięcy i lat, które miały istotny wpływ na decyzje

Sojuszu i jego postrzeganie na arenie międzynarodowej. Dezintegracja wewnętrzna to jedno z najtrudniejszych do pokonania wyzwań dla NATO, które równocześnie mierzy się z wieloma innymi zagrożeniami, w tym ISIL i wzrastającą siłą Rosji. Jak zostało to wspomniane we wstępie, zaniedbania, jakich dopuściły się Stany Zjednoczone względem podupadłej Rosji u schyłku XX w., owocowały jej odrodzeniem i dążeniami wymienionymi w poprzednim rozdziale.

Innym trudnym partnerem, już wewnątrz Sojuszu, jest Turcja. Państwo o silnym prymacie armii, druga siła militarna w NATO, filar Paktu pod względem geostrategicznym, „drzwi” do Bliskiego Wschodu, i przez dekady skuteczne narzędzie do kontrowania działalności ZSRR, a później Rosji, np. w kwestii rozmieszczenia strategicznych pocisków nuklearnych. W listopadzie 2015 r. Turcja zestrzeliła rosyjski samolot Su-24, co stanowiło wyjątkowy incydent od czasów zimnej wojny, ożywiło to spekulacje na temat możliwości wybuchu otwartego konfliktu. Relacje Kremla z Ankarą znacznie się ochłodziły, co przejawiało się m.in. pogorszeniem stosunków gospodarczych tych państw poprzez nałożenie embarga handlowego. Jednakże rok 2016 przyniósł nieoczekiwane ocieplenie stosunków między Władimirem Putinem i Recepem Tayyipem Erdoğanem, a po nieudanym puczu 15 lipca 2016 r. relacje te zacieśniły się jeszcze bardziej. Próba przewrotu wojskowego w celu obalenia prezydenta Erdoğana nie tylko się nie powiodła, ale wzmocniła władzę wykonawczą w Turcji. Przeprowadzone czystki w wojsku sprzyjały wyeliminowaniu wyższych rangą oficerów, którzy mogli zagrażać reżimowi prezydenta.

Pucz ten w ocenie wielu publicystów [After the coup... 2016; Şhafak 2016] stanowił akt oddalenia się Turcji od Zachodu, co dodatkowo podkreślają nieformalne informacje o przeniesieniu z bazy İncirlik amerykańskich pocisków z głowicami atomowymi do rumuńskiej bazy lotniczej w Deveselu, ze względu brak ufności w ustabilizowanie sytuacji przez Erdoğana. Dodatkowo od lat kwestią nieuregulowaną i tym samym stanowiącą o sprzeczności interesów z Zachodem, USA i NATO jest kwestia Kurdów oraz łamania ich praw przez reżim w Ankarze. Próba zamachu stanu, do jakiej doszło 15 lipca 2016 r., w ocenie wielu Turków była inspirowana przez USA i UE [If Tensions Increase... 2016], czemu sprzyjała obecność w Stanach Zjednoczonych tureckiego duchownego Fethullaha Gülena, którego oskarża się o branie udziału w przygotowaniach do obalenia prezydenta. Turcja, jako brama do Bliskiego Wschodu, jest poważnym geostrategicznym elementem, którego utrata będzie niezwykle bolesna dla Stanów Zjednoczonych. Prorosyjski zwrot Ankary w sytuacji, w której Rosja nie zamierza prowadzić konstruktywnego dialogu z Zachodem, może spowodować nie tylko napięcia w samym Sojuszu, ale i wpłynąć na poważne zmiany w i tak mało stabilnym ładzie międzynarodowym.

Kierowanie się interesem narodowym jest oczywistym wyznacznikiem dla każdego państwa, podobnie jak w przypadku Turcji, wyznaczanie drogi do realizacji tych interesów może doprowadzić Republikę Federalną Niemiec (RFN) do

rozluźnienia relacji z NATO czy Unią Europejską. Choć oczywiście w mniejszym wymiarze. Niemniej wyróżnić możemy cztery aspekty, które negatywnie wpływają na otoczenie Niemiec:

1. Mimo istnienia poczucia realnego zagrożenia w państwach Europy Środkowej i Wschodniej Niemcy blokowały obecność wojsk Sojuszu na wschodzie.

2. Ekonomiczne porozumienia z Federacją Rosyjską w sprawie budowy gazociągów Nord Stream, oddziałujące negatywnie na bezpieczeństwo energetyczne państw omijanych w tranzycie surowców, ale także powodujące dalsze uzależnianie się od rosyjskich dostaw, nie dbając o dywersyfikację.

3. RFN przyczyniło się do głębokiej destabilizacji Europy poprzez irracjonalną politykę migracyjną w kontekście kryzysu migracyjnego.

4. Problem z masową migracją obnażył kryzys ideologiczny w Unii Europejskiej oraz słabość instytucji europejskich.

Niemcy niepodważalnie stanowią filar UE oraz NATO, każde ich działanie i prowadzona polityka mają wpływ na otoczenie. Ich prorosyjska polityka realizowana kosztem państw Europy Środkowo-Wschodniej może mieć skutki znacznie gorsze niż utrata zaufania tych państw dla sojusznika za zachodzie.

## 7. Zakończenie

Każda strategia tworzona przez NATO stanowiła odzwierciedlenie sytuacji panującej na arenie międzynarodowej. Rewolucyjność strategii obronnych NATO polega głównie na oparciu ich na zdobyczach technologicznych, takich jak broń atomowa i środki jej przenoszenia, ale także na aktualnej sytuacji geostrategicznej i politycznej. Dla Sojuszu szczególnie ważne było utrzymanie potencjału obronnego każdego z państw, i tym samym odstraszenie potencjalnego wroga, ale i partnerstwo na arenie międzynarodowej czy konsultacje w celu utrzymania bezpieczeństwa.

Po rozpadzie ZSRR rozważano nowe opcje reform i drogi dla Sojuszu. Siłą tej organizacji tkwiła w jej możliwościach adaptacyjnych, przez co udało się jej przystosować do nowych warunków bezpieczeństwa w ostatnich latach XX w., oraz niezwykle zmiennych i trudnych do przewidzenia warunkach nowoczesnego świata, definiowanego przez zagrożenia takie jak terroryzm, cyberataki, wojnę hybrydową czy inne zagrożenia asymetryczne. Już w 1990 r. NATO zauważyło konieczność redefinicji swoich strategii i założeń. Szczyt w Londynie w 1990 r. był tego oczywistym przejawem. Kluczowy jednak stał się szczyt w 1991 r. w Rzymie, na którym przyjęto nową strategiczną koncepcję bezpieczeństwa sojuszu. Była to pierwsza jawna strategia sojuszu, a ponadto dokument ściśle polityczny. „Przyjęto, że bezpieczeństwo opiera się zarówno na uwarunkowaniach politycznych, gospodarczych, społecznych czy ochronie naturalnego środowiska człowieka, jak i na



zdolnościach obronnych [...], dlatego polityka bezpieczeństwa Paktu miała się opierać na trzech wzajemnie uzupełniających się zasadach: dialogu, współpracy z innymi państwami i utrzymywaniu przez sojusz wspólnego potencjału obronnego” [Kupiecki 2006: 48]. Podkreślano, że wróg jest nieznany, podobnie jak jego możliwości czy cel jego ataku. Dlatego wciąż najważniejsze jest odstraszenie i kolektywna obrona. Jednakże położono także nacisk na nowe aspekty działalności, jak mobilność, gotowość bojowa i profesjonalizacja armii sojusznicych czy reagowanie kryzysowe. Tworzenie grup wielonarodowych (Siły Odpowiedzi NATO/siły szybkiego reagowania NATO) oraz rozwijanie systemu ich koordynowania i współpracy stawiało przed sojuszem kolejne wyzwania dla wewnętrznego reformowania. NATO okresu pozimnowojennego charakteryzowało się także położeniem większego nacisku na sprawy gospodarczo-społeczne.

Wiek XXI obfituje w strategiach NATO w spojrzenie na nowoczesne wyzwania i metody ich neutralizowania. Konieczność wzmocnienia wschodnich rubieży Sojuszu po agresji rosyjskiej na Ukrainę w 2014 r. stała się oczywista, wolę taką wyrażono na szczytach w Newport (2014) i Warszawie (2016). Niemniej spójności wśród członków w tej kwestii nie było, przede wszystkim Niemcy przeciwstawiły się stałej obecności wojsk NATO w państwach Europy Środkowej. Dlatego też od 2015 r. z inicjatywy Polski w tym regionie zauważyć można odradzanie się koncepcji Intermare. Rodzaj Sojuszu skupiającego państwa Europy Środkowej i Wschodniej, którego elementem spajającym ma być *de facto* strach przed agresją rosyjską i niepewność co do sojusznicych zapewnień. Koncepcja ta podniesiona w okresie międzywojennym przez Piłsudskiego ponownie odżywa w kontekście energetycznym i militarnym.

Równie niebezpieczne są wspomniane wyzwania wewnętrzne, jak reformy struktur wojskowych, dowodzenia, zarządzania, ale także polityka państw członkowskich. Niektóre z nich prezentują różną percepcję zagrożeń: dla RFN Rosja nie jest zagrożeniem, natomiast państwa bałtyckie czy Polska odbierają to odmiennie. Omówienie kwestii Turcji czy Niemiec nie wyczerpuje zagadnienia, jest natomiast wstępem do rozważań nad przyszłością Sojuszu w tym kontekście. Istotne jest także podejście do NATO i realizacji zapewnień sojusznicych Stanów Zjednoczonych po wyborach prezydenckich w 2016 r. Deklaracje jednego z kandydatów na to stanowisko nie wywołują optymizmu w kwestii dalszego wsparcia USA dla Europy, także w aspekcie przeciwstawiania się ekspansjonistycznej polityce Federacji Rosyjskiej.

Nie ulega wątpliwości, że Pakt Północnoatlantycki możemy uznać za przejaw rewolucji militarnej na wielu polach: strategii, technologii, dowodzenia czy zarządzania organizacją regionalną, ale o charakterze globalnym, zapewniającym bezpieczeństwo swoim członkom i mającym kluczowy wpływ na bezpieczeństwo międzynarodowe. Stworzenie systemu wartości wspólnego dla wszystkich członków

wytworzyło określoną kulturę bezpieczeństwa w regionie euroatlantyckim, którego rozprzestrzenianie, także na zasadzie szeroko rozumianych i rozwiniętych systemów partnerstw i konsultacji, jest niezmiernie istotne. Obecny kryzys wartości, przede wszystkim w państwach europejskich, i postępująca dezintegracja sojuszniczych relacji może doprowadzić do poważnego kryzysu Sojuszu, znacznie trudniejszego do przezwyciężenia niż ten z lat 90. XX w.

## Literatura

- Active Engagement, Modern Defence Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation Adopted by Heads of State and Government in Lisbon*, 2012, [www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_68580.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm?selectedLocale=en) [dostęp: 9.09.2016].
- After the Coup, Turkey Turns Against America*, 2016, [www.economist.com/news/europe/21702337-turkish-media-and-even-government-officials-accuse-america-being-plot-after](http://www.economist.com/news/europe/21702337-turkish-media-and-even-government-officials-accuse-america-being-plot-after) [dostęp: 17.09.2016].
- Bednarzak T., 2014, *Ekspert OSW dla WP.PL: rosyjska armia przygotowuje się do rekonkwisty na obszarze WNP*, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,36474,title,Ekspert-OSW-dla-WPPL-rosyjska-armia-przygotowuje-sie-do-rekonkwisty-na-obszarze-WNP,wid,16459389,wiadomosc.html> [dostęp: 10.09.2016].
- Binkowski H., Ciupiński A., Legucka A., 2004, *NATO w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Materiały do studiowania*, Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Combined Joint Task Force Operation Inherent Resolve*, 2016, [www.inherentresolve.mil/About](http://www.inherentresolve.mil/About) [dostęp: 10.09.2016].
- Declaration of the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council („The Brussels Summit Declaration”)*, 2010, [www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_24470.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?selectedLocale=en) [dostęp: 9.09.2016].
- Dialog i odstraszenie, czyli relacje NATO – Rosja*, 2016, [www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19961?t=Dialog-i-odstraszenie-czyli-relacje-NATO-Rosja](http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19961?t=Dialog-i-odstraszenie-czyli-relacje-NATO-Rosja) [dostęp: 17.09.2016].
- Domańska M., 2015, *Kryzysowy budżet Rosji AD 2016*, [www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-09/kryzysowy-budzet-rosji-ad-2016](http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-09/kryzysowy-budzet-rosji-ad-2016) [dostęp: 10.09.2016].
- Ekspert dla Defence24.pl: Niemcy pokazują minimum solidarności sojuszniczej*, 2016, [www.defence24.pl/386236,ekspert-dla-defence24pl-niemcy-pokazuja-minimum-solidarnosci-sojuszniczej](http://www.defence24.pl/386236,ekspert-dla-defence24pl-niemcy-pokazuja-minimum-solidarnosci-sojuszniczej) [dostęp: 17.09.2016].
- Gen. Waldemar Skrzypczak dla Frondy: Niemcy w NATO patrzą na Rosję, ale to wiarygodny sojusznik*, 2016, [www.frondda.pl/a/gen-waldemar-skrzypczak-dla-frondy-niemcy-w-nato-patrze-na-rosje-ale-to-wiarygodny-sojusznik,74304.html](http://www.frondda.pl/a/gen-waldemar-skrzypczak-dla-frondy-niemcy-w-nato-patrze-na-rosje-ale-to-wiarygodny-sojusznik,74304.html) [dostęp: 17.09.2016].
- Gołaś K., 2014, *Stosunki Rosja – NATO*, <http://geopolityka.net/kamil-golas-stosunki-rosja-nato> [dostęp: 17.09.2016].
- Gotkowska J., 2016, *Dużo reasekuracji, mniej odstraszenia – Niemcy wobec wzmocnienia wschodniej flanki NATO*, [www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-07-05/duzo-reasekuracji-mniej-odstraszenia-niemcy-wobec-wzmocnienia](http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-07-05/duzo-reasekuracji-mniej-odstraszenia-niemcy-wobec-wzmocnienia) [dostęp: 17.09.2016].
- Hypś M., 2009, *Rosja wobec rozszerzenia NATO na wschód*, [www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/rosja-wobec-rozszerzenia-nato-na-wschod](http://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/rosja-wobec-rozszerzenia-nato-na-wschod) [dostęp: 17.09.2016].
- If Tensions Increase with the West, Erdogan Might Find a Friend in Putin*, 2016, [www.theguardian.com/commentisfree/2016/jul/23/turkey-failed-coup-erdogan-america-europe-putin](http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jul/23/turkey-failed-coup-erdogan-america-europe-putin) [dostęp: 17.09.2016].

- Kaczmarek J., 1998, *NATO w systemie bezpieczeństwa świata*, Wrocław: Wydawnictwo Alta 2.
- Kaczmarek J., Skowroński J., 1998, *NATO, Europa, Polska*, Wrocław: Wydawnictwo Alta 2.
- Kamiński Ł., 2009, *Technologia i wojna przyszłości. Wokół nuklearnej i informacyjnej rewolucji w sprawach wojskowych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Keklek G., 2016, *Nowy rozdział relacji Ankary z Moskwą? „Turcy mogą przeszarżować i zostać wykorzystani przez Rosjan”*, [www.wprost.pl/swiat/10018719/Nowy-rozdzial-relacji-Ankary-z-Moskwa-Turcy-moga-przeszarzowac-i-zostac-wykorzystani-przez-Rosjan.html](http://www.wprost.pl/swiat/10018719/Nowy-rozdzial-relacji-Ankary-z-Moskwa-Turcy-moga-przeszarzowac-i-zostac-wykorzystani-przez-Rosjan.html) [dostęp: 17.09.2016].
- Koziej S., 2008, *Strategie bezpieczeństwa NATO i UE*, [http://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/1Skrypt\\_-\\_STRATEGIE\\_BEZPIECZENSTWA\\_NATO\\_I\\_UNII\\_EUROPEJSKIEJ.doc](http://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/07/1Skrypt_-_STRATEGIE_BEZPIECZENSTWA_NATO_I_UNII_EUROPEJSKIEJ.doc) [dostęp: 2.09.2016].
- Kuczyński G., 2009, *Strategia Rosji wobec zachodu*, [www.bbn.gov.pl/download/1/1938/910\\_strategia\\_rosji\\_wobec\\_zachodu.pdf](http://www.bbn.gov.pl/download/1/1938/910_strategia_rosji_wobec_zachodu.pdf) [dostęp: 10.09.2016].
- Kupiecki R., 2006, NATO. Transformacja ze strategią w tle, *Sprawy Międzynarodowe*, nr 3(LIX): 37-54.
- Kupiecki R., 2016, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych.
- Kuźniar R., 2010, *By NATO nie było narzędziem politycznym USA*, <http://kulturaliberalna.salon24.pl/162267,kuzniar-by-nato-nie-bylo-narzedziem-politycznym-usa> [dostęp: 9.09.2016].
- Metz S., Kievit J., 1995, *Strategy and the Revolution in Military Affairs: from Theory to Policy*, [www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/stratrma.pdf](http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/stratrma.pdf) [dostęp: 2.09.2016].
- Niemcy nie zgodziły się na bazy NATO w Polsce*, 2015, <http://pikio.pl/niemcy-nie-zgodzily-sie-na-bazy-nato-w-polsce> [dostęp: 17.09.2016].
- New Polish President Makes NATO Bases in Central Europe a Priority for Warsaw Summit*, 2015, <http://web.archive.org/web/20160709175259/http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/new-polish-president-makes-nato-bases-in-central-europe-a-priority-for-warsaw-summit> [dostęp: 17.09.2016].
- Palowski J., 2014, *Niemcy nie chcą baz NATO w Polsce i krajach bałtyckich*, 2014, [www.defence24.pl/100365,niemcy-nie-chca-baz-nato-w-polsce-i-krajach-baltyckich](http://www.defence24.pl/100365,niemcy-nie-chca-baz-nato-w-polsce-i-krajach-baltyckich) [dostęp: 17.09.2016].
- Parker G., 1996, *The Military Revolution. Military Innovation and the Rise of West 1500-1800*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pierwszy dzień szczytu – najważniejsze decyzje*, 2016, [www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19955?t=Pierwszy-dzien-szczytu-najwazniejsze-decyzje](http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19955?t=Pierwszy-dzien-szczytu-najwazniejsze-decyzje) [dostęp: 10.09.2016].
- Pietraś M., Olchowski J. (red.), 2011, *NATO w pozimnowojennym środowisku (nie)bezpieczeństwa*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Polska aktywna na południowej flance*, 2016, [www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19957?t=Polska-aktywna-na-poludniowej-flance](http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19957?t=Polska-aktywna-na-poludniowej-flance) [dostęp: 17.09.2016].
- Polska inicjuje zmiany na wschodniej flance*, 2015, [www.polska-zbrojna.pl](http://www.polska-zbrojna.pl) [dostęp: 10.09.2016].
- Polskie F-16 nad Syrią. Konsekwencje i zagrożenia*, 2016, [www.defence24.pl/308056,polskie-f-16-nad-syria-konsekwencje-i-zagrozenia-7-punktow](http://www.defence24.pl/308056,polskie-f-16-nad-syria-konsekwencje-i-zagrozenia-7-punktow) [dostęp: 10.09.2016].
- Polskie kontyngenty wesprą walkę z Daesh. Prezydent podpisał postanowienie*, 2016, [www.defence24.pl/390114,polskie-kontyngenty-wespra-walke-z-daesh-prezydent-podpisal-postanowienie](http://www.defence24.pl/390114,polskie-kontyngenty-wespra-walke-z-daesh-prezydent-podpisal-postanowienie) [dostęp: 10.09.2016].
- Rodkiewicz W., 2013, *Konceptcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, [www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-02-20/konceptcja-polityki-zagranicznej-federacji-rosyjskiej](http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-02-20/konceptcja-polityki-zagranicznej-federacji-rosyjskiej) [dostęp: 10.09.2016].
- Rosja zwiększa wydatki na przebrojenie armii*, 2010, [www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-08-04/rosja-zwieksza-wydatki-na-przebrojenie-armii](http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-08-04/rosja-zwieksza-wydatki-na-przebrojenie-armii) [dostęp: 10.09.2016].
- Rotfeld A.D. (red.), 2010, *NATO 2020. Zapewnione bezpieczeństwo. Dynamiczne zaangażowanie*, („Raport Albright”), Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.

- Şhafak E., 2016, Turkey Wants To Be Less European, Not More, [www.ft.com/cms/s/0/72956a5c-242a-11e6-9d4d-c11776a5124d.html](http://www.ft.com/cms/s/0/72956a5c-242a-11e6-9d4d-c11776a5124d.html) [dostęp: 17.09.2016].
- Summary Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation*, 2008, [www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_25470.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25470.htm?selectedLocale=en) [dostęp: 9.09.2016].
- The Alliance's New Strategic Concept*, 2010, [www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_23847.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=en) [dostęp: 9.09.2016].
- The Alliance's Strategic Concept*, 2009, [www.nato.int/cps/en/natolive/official\\_texts\\_27433.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en) [dostęp: 9.09.2016].
- Treaty of Alliance and Mutual Assistance between the United Kingdom and France*, 2013, [www.cvce.eu/obj/treaty\\_of\\_alliance\\_and\\_mutual\\_assistance\\_between\\_the\\_united\\_kingdom\\_and\\_france\\_dunkirk\\_4\\_march\\_1947-en-1fb9f4b5-64e2-4337-bc78-db7e1978de09.html](http://www.cvce.eu/obj/treaty_of_alliance_and_mutual_assistance_between_the_united_kingdom_and_france_dunkirk_4_march_1947-en-1fb9f4b5-64e2-4337-bc78-db7e1978de09.html) [dostęp: 2.09.2016].
- Turcy wierzą, że za wojskowym zamachem stoją USA i Europa. „Turcja oddala się od Zachodu”*, 2016, [www.tvp.info/26609110/turcy-wierza-ze-za-wojskowym-zamachem-stoja-usa-i-europa-turcja-oddala-sie-od-zachodu](http://www.tvp.info/26609110/turcy-wierza-ze-za-wojskowym-zamachem-stoja-usa-i-europa-turcja-oddala-sie-od-zachodu) [dostęp: 17.09.2016].
- United Nation Security Council, *Resolution 2170*, 2014, [www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=S/RES/2170%282014%29](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170%282014%29) [dostęp: 10.09.2016].
- Vademecum NATO*, 1999, Warszawa: Bellona.
- W Warszawie o przyszłości NATO*, 2016, [www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19952?t=W-Warszawie-o-przyszlosci-NATO](http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19952?t=W-Warszawie-o-przyszlosci-NATO) [dostęp: 17.09.2016].
- Wilk A., 2014, *Rosyjskie przygotowania do wielkiej wojny?*, [www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-24/rosyjskie-przygotowania-do-wielkiej-wojny](http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-24/rosyjskie-przygotowania-do-wielkiej-wojny) [dostęp: 10.09.2016].
- Zarychta S., 2014, *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, Warszawa: Bellona.
- Zdrada A., 2004, NATO w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych, *Biuletyn PISM*, nr 44(232): 1217-1219.
- 10 najważniejszych decyzji podjętych na szczycie NATO w Warszawie*, 2016, [www.defence24.pl/405-893,10-najwazniejszych-decyzji-podjetych-na-szczycie-nato-w-warszawie](http://www.defence24.pl/405-893,10-najwazniejszych-decyzji-podjetych-na-szczycie-nato-w-warszawie) [dostęp: 17.09.2016].

## NATO Strategic Concepts – A Political and Military Perspective

**Summary.** Since 1949, the North Atlantic Treaty Organization (NATO) has adapted to new circumstances and the challenges of a modern world. Solutions that were established to oppose them, are an example of the revolution that took place in the military and political sphere. In the article, the author focused on the strategic conceptions adopted by the Alliance and the political aspects, in particular, the relationship between NATO and Russia. The author briefly discussed the issues related to foreign policy and the actions undertaken by Turkey and Germany, as one of the pillars of NATO.

**Keywords:** North Atlantic Treaty Organization, Revolutions in Military Affairs, defense strategy, NATO relations with Russia, NATO and Turkey